

Contactes de llengües en la malnominació quotidiana

Pasqual Tirach Alventosa

DOI: 10.2436/15.8040.01.298

Resum

L'àrea enquestada, per la seua ubicació i pel seu destí històric, ofereix un terreny d'estudi interessantíssim respecte als contactes de llengües. L'observació d'aquest fenomen sobre un corpus popular, oral, extralegal com són els malnoms individuals que s'atribueixen els membres de les nostres comunitats, proporciona molta matèria. D'una part, territori passarel·la entre català i occità, zona de contínuum entre llengües veïnes, es fa difícil, en el lèxic, destriar entre influència llenguadociana i variant pròpiament septentrional. Intentarem, doncs, de proposar una classificació clara i justificada. D'altra part, les aportacions castellanques, antigues, i franceses, més recents i més intenses, coloren el parlar dels autòctons. L'anàlisi pot prendre diversos enfocaments: quines proporcions ocupa cada llengua (no ens haurem d'estranyar que entre les peculiaritats lexicals, els gal·licismes cobreixen un 60%), quines comarques són més permeables (recalcarem per exemple el 4,6% d'occitanismes al Capcir), com se combinen les llengües en friccions antropòniques (combinacions híbrides del tipus en Cara de boîte, l'Oeil llarg) i fins i tot en podem treure conclusions en quant a les intencions dels "batejadors": comentarem les connotacions i la càrrega afectiva dels sobrenoms construïts amb paraules alienes.

Per il·lustrar els resultats, esmentem desenes d'exemples i adjuntem mapes. I amb la preocupació d'assegurar la difusió més ampla possible d'aquest treball polivalent, que abasta de fet, molt més aspectes (origen i anècdotes, semàntica i inspiració, fonètica i morfosintaxi, retòrica i dialectologia...) presentem un CD que recull tota la nostra investigació sobre malnominació a la Catalunya del Nord. Gràcies a un vincle cap a un portal web a Internet, l'usuari pot fer una recerca per tot el corpus, les llistes, el text i els documents annexos. Creiem que aquest canal posarà els coneixements actuals en malnominació nord-catalana a l'abast de totes les persones interessades i participarà així a la circulació d'informacions.

Gal·licismes

No fa dubte que la situació política i geogràfica del nostre país té greus conseqüències sobre el nostre parlar. Trobem, avui més que mai, factors a l'empobriment lexical: reducció del vocabulari agrícola autòcton, intrusió de neologismes francesos i abandó general del català com a llengua materna.

L'anàlisi de fenòmens fonètics recalca que els sobrenoms demostren una forta resistència als gal·licismes, adaptant a les formes alienes una fonètica més familiar, més propera.

L'estudi del lèxic ens ensenya que no és l'únic mitjà de catalanització. Efectivament, l'apropiació no passa en exclusiva per jocs de mans fonètics, sinó també per la combinació d'elements fràstics que emanen de les dues llengües, que sigui francès+català o català+francès, segons els esquemes següents. El número entre parèntesi correspon a la numeració dels pobles segons l'ALPO (169 = Sant Esteve, 262 = Sant Llorenç de Cerdans...).

Amb topònims catalans:

El Courier de Prada (169), el Maire de la Farga del Mig (262).

Amb un verb en català:

Tapa Vanes (326), el Mata Canards (221), (46), en Pixa Boites (59), en Pixa Potxes (33).

I més generalment:

Actuellement fa cinquanta anys (65), el Michel de la Babeta (140), el Canard Mut (209), Cap Bossut (36), Cara de Boîte (241), en Toujours Cony (221), l'ull de la Police (240), l'Espant de la Usina (58), Poca Chance (27), els Quatre Potxes (336), en Sense Casqueta (50),

el Rei dels Fenians (178), el Sabater Guignol (56), en Mostaixa de Fideus (221), Nappe Bruta (258), el Nas de Cuivre (55), l'Oeil Llarg (142).

A més del matís burlaner que hom endevina darrera d'aquestes construccions macarròniques, hom s'adona de la importància del contacte lingüístic entre totes dues llengües. Aquests sobrenoms reflecteixen la situació bilingüe i barrejadissa que es viu a la Catalunya del Nord. Les combinacions híbrides pertanyen al discurs quotidià dels catalanoparlants del nostre país. Inconscientment i sense hesitació mots catalans s'empelten en les converses en francès, i viceversa, en proporció creixent, evidentment, pel francès. Les friccions entre la llengua autòctona, vernacular, i la de l'estat, sovint incomprendible, degueren desencadenar situacions d'embroglio gens desprovistes de teatralitat.

La llista de gal·licismes és massa llarga per fer-ne un estudi individual i presentar aquí tot el material recollit. Pensem que és més oportú interessar-nos per conèixer les temàtiques més recurrents que recorren al francès o que indueixen a emprar-lo.

El món socioprofessional proporciona Charron (349), (390), Burreller (402), Courier (349), Maire de Galba (348), Maire d'Hix (402), Maire de Fanes (381), Bergère (350), (391), Cantine (378).

Dos personatges ficticis: Blanche Neige (358), Sübito (380).

Els aliments i la cuina ens lliuren: Genre Llapins (349), Mare Llapina (380), Papilles (349), Chopine (380), Pistache (349), Pâté (350).

Als oficis hi afegim alguns militars: Adjudant (59), (238), Capitaine (234), (322), (28), Colonel (141), (207), (259), i funcionaris Cantonnier (55), (340).

En canvi, pocs personatges ficticis sobresurten, encara que el personatge de la tira dibuixada del diari local fa nou aparicions: Sübito (79), (141), (27), (51)...

Finalment, la secció culinària és prou ben proveïda en aliments: Beignet (27), Bouillon (55), Bouillon Kub (207), Brioche (207), Fricot (221), Fristi (28), Gratin (33), Poulet Rôti (55), Purée (246), Rocafort (241), el Formatge, Sacarine (33),

En instruments: Cocotte Minute (209),

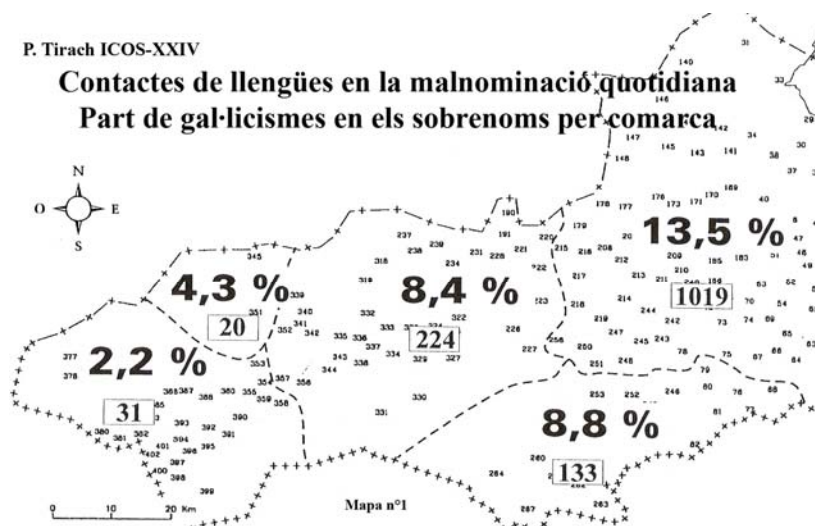
I en personal: del Mitron (177), (28), (73), fins al *xef* Bocuse (53).

Al primer lloc del *rànquing* dels aliments francesos s'hi destaca, amb 14 recurrències, Pistache.

Si ens concentrem sobre el mapa núm. 1 de repartició de gal·licismes, ens adonem de la gran diferència que separa les comarques altes de les altres tres. La presència francesa es reparteix desigualment: a Cerdanya i Capcir hi deixa pocs rastres i al Rosselló s'hi aferra profundament.

La marginalització geogràfica i el poc atractiu econòmic que tenien Cerdanya i Capcir els ha protegit dels fluxos de migrants francesos, potser més orientats cap a la ciutat i als oficis de serveis que ofereixen més feina i confort. De totes maneres, a la plana desemboquen totes les vies de comunicació directes amb les regions franceses.

Les valls més properes al Rosselló (Conflent i Vallespir) no pateixen de la mateixa inaccessibilitat que Cerdanya i Capcir. Als mapes, el percentatge dóna el valor relatiu al nombre total de sobrenoms recollits a la comarca en qüestió i en el requadre, la xifra indica el nombre de recurrències.

Occitanismes

Com ho hem dit ja, el material recollit és massa extens per ser reproduït aquí. Retrobeu la integritat del corpus al portal web. Esmentarem alguns exemples per il·lustrar els resultats de la recerca. D'entrada se'ns presenten dues categories:

a) occitanismes històrics, aquests que s'usen en català, i tot particularment al Rosselló

Caires (231), Cairó (247) són dos occitanismes antics, que apareixen ja en Llull (DECLC).

Cal Clofa (353) és la clofolla de la castanya.

El Cap Desmargat (31) és un derivat de *margue* amb prefix que indica disjunció. La procedència és occitana (DECLC hi veu «un occitanisme ocasional» i Veny –1980, 480– li atribueix un parentiu occità). Grandó tradueix per «démancher, démolir», i ho corrobora el testimoni recollit: «el cap desmargat, com si el cap li anava a caure». Afegim que a Banyuls hem trobat: en Desmanega Banastes.

El Dosil (59) és un tros de fusta que tapa una tina. Vam sentir la mateixa versió a Torrelles (28) i a Vinçà (221). Aquí serveix per motejar un borratxo.

El Fosseró (171), (244), la Fosserona (221) és un abellot la repartició lingüística del qual es dibuixa perfectament al mapa núm. 279 de l'ALPO.

En Gandalla (74), (75), Cal Gandalla (360), (339), (341): corremón. En general apareix com a «ret de malla per recollir els cabells de les dones o dels homes» però anant una mica més lluny ens vam adonar de la frase feta: «córrer la gandaina/la galindaina» (que retrobem a Illa) 'viure desvagat' que DECLC atribueix a l'occità *gandalhà*; segons Mistral: «errer çà et là, vagabonder». La troballa la confirma l'informador del Voló que afegeix «c'était un clochard». L'occitanisme, com els vagabunds, trascama pel país; el trobem al Rosselló, al Conflent i a Cerdanya.

En Mona (41), (56), (173), Ca la Monya (349), el Mascle de les Monines (207), Aquests dos darrers designen una persona que fa mones o ganyotes. Altrament dit que s'assembla a un simi, a una monina. Mona, monina i monard, Grandó les repertoria. Són genèticament lligades. Provenen respectivament de l'occità monha i mounino. Sinònim de borratxera, gat, gatera (Veny, 1984, 169).

En Perilles (66), (183), (337) En Llepa Perilles (55), (56), No es tracta pas del castellanisme *parilla* (graelles) car el rossellonès empra una forma que li és pròpia: gravilles. Més aviat de l'occità *perilho*, patana, trumfa. A la Catalunya del Nord, serveix per a designar el sexe de la dona, a base d'una imatge eròtica vegetal. L'origen que motivà el sobrenom treu

tot equívoc: s'atribueix a un nuvi que digué a la dona «Madelena sem casats, alça la perilla». Ha permès una fossilització de la paraula, car no roman cap altre vestigi del sentit primer.

El Pufre (30) el DCVB l'ignora, Coromines, en el DECLC, el situa exclusivament a Provença. Però la nostra mare a Perpinyà, l'utilitzava, ignorant-ho tot del geosinònim *pop*. Per a ella i per a Mistral, és un *poulpe*. Nogensmenys, al 1917, Blancic esmenta exclusivament la forma: *pop/polupu*.

El Rovill (221), (50) resultat de l'oxidació del ferro, és un occitanisme (<rovilh) segons Veny. Influència benefactora car evita l'homonímia amb rovell, exclusiu a l'ou.

En Toca Tetes (179), la Llúcia de les Tetes Grosses (50), la Tretze Tetes (56) J. Veny (1984, 153) pensa en un occitanisme: «tant destetar com el seu primitiu teta, són una conseqüència més de l'adstrat occità, com demostra la continuïtat vers el nord d'ambdós vocables». Efectivament, Alibert presenta *tetar* i *teta*.

b) occitanismes purs, aliens a la nostra parla

En Bartole (235), el Bartolo (338) a Castres serveix a designar «un sans-souci». Endemés la memòria col·lectiva l'usa en una expressió idiomàtica francesa: «plus savant que le chien de Bartole».

L'en Becassó (140) pot ésser l'augmentatiu de beca «nigaud, niais, enfant» (Alibert) o metafòricament l'equivalent occità de la *becada*, becasso nom d'ocell que té també valor de beneit.

En Brisquet (27) designa una persona violenta, estranya (Lou Tresor); equivalent del català *brac*.

Brucalles (209). És un derivat del verb occità «brucalhar, ramasser du bois sec».

El Cille Blanc (140), en *Cille Ramut* (30), en *Cilles* (141) en català: "cella". Documentat al segle XIII (Veny, 1980, 450) i repertoriat a l'ALC a Elna, Catllar i Formiguera.

Cal Me Danne (348) Lou Tresor atribueix aqueix reneç a la gent de Losera. És una exclamació que el portador del sobrenom devia usar de manera intensiva.

En Drol·le (58), (181), (239), *Cal Drol·li* (350). Aquest mot designa el nin, l'infant jove i és del tot estranger a la parla del país.

L'Escariot (177). Se sent sovint "esquerrot" per algú que se serveix de la mà esquerra. "Escarrot" surt al diccionari de Blancic, però escariot no hi és registrat, ni tampoc al DCVB ni al DECLC. En canvi Mistral recull "escaire" per l'esquerra.

El Faure (178): un increïble occitanisme pur i gens freqüent al Rosselló per a designar el ferrer. Anàvem "a xo'l faure", testimoniejà el nostre informador! La coincidència que es tractés d'un ferrer amb NF Faure pareix poc probable; és cert que el RAPPO1 allista més de 90 NF "Faure" a la Catalunya del Nord; però, cal dir-ho, cap a Nefiach (178).

Cal Fendill (384): el "Fendilho" és el tall que provoca la fred a les mans o als llavis. (rossellonès "escarvella").

Guit (235) és un sinònim occità de rit, tiron, tira (Alibert), o sigui un ànec. L'occitanisme es retroba a Aragó (Nagore, 1993, 864).

Lairot (237) és el petit robaire, el lladre manyac, derivat de l'occità *laire* amb sufix hipocorístic -ot. Es mencionen tres formes semblants a Vides: ladró, lairó i layre.

Ramonet (237). El sobrenom li prové d'una estada feta a l'Erault, per a treballar com a granger; i és que a la regió de Beziers del que vigila el treball que es fa a la propietat en diuen *ramonet*.

El Ressegaire (31). El sufix indica una professió, una activitat: en efecte, l'individu havia segat l'arbre de la llibertat del seu poble! En Lou Tresor, Mistral tradueix per «scieur, scieur de long» i indica la comparació: «beure com un ressegaire».

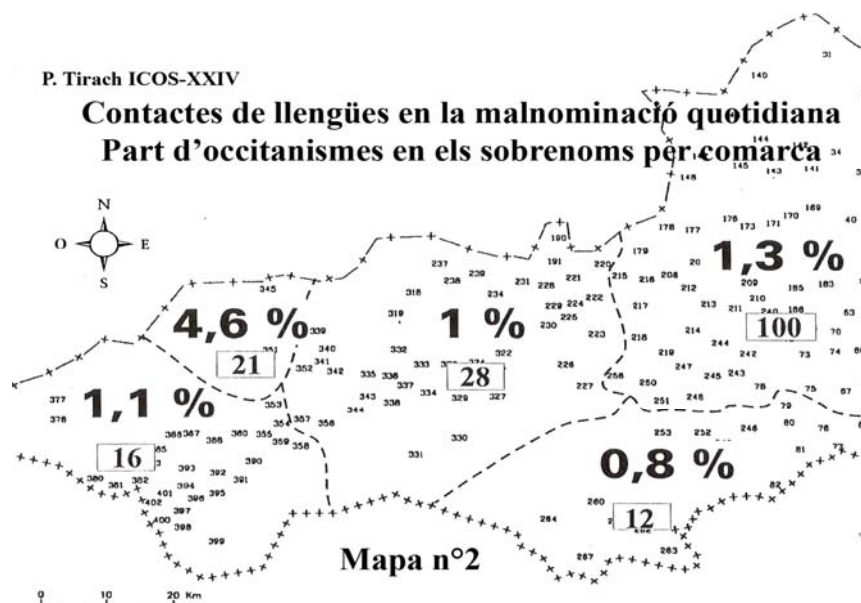
Un altre aspecte lligat a la influència occitana i a la visió que els habitants tenen respecte al parlar del seu veí, sorgeix quan hom discuteix de les respectives relacions. A Taltehull ens confiaven: «féiem comerç amb els gavatxos...trufes, herba, palla, barricots de vi...» i a

propòsit dels veïns «sem diferents de Vingrau... pertanyia a l'abadia de Fontfreda, és per això que parlen gavatx». Hem recollit a Arbussols: «aquí sem catalans, allí a Tarerach, parlen entre mig». La definició de l'altre permet autodefinir-se: no són pas ben bé gavatxos, ni catalans; en canvi la nostra pertinença al grup català no fa cap dubte. Però queda a verificar si es justifica la definició de l'altre. El nostre passatge a Tarerach no ens ha permès reconèixer cap occitanisme en el parlar, i de la nostra llista de renoms no n'hem pogut citar cap ni un per il·lustrar aquest capítol. L'ALPO ve a confirmar aquesta absència. Què pot motivar doncs aquest pensament? El parlar de Tarerach s'ha modificat en cent anys, ha viscut una substitució radical. Aquesta evolució ens permet de recalcar que en el veïnatge del poble, han quedat amb una realitat despessada, caduca i atribueixen a Tarerach qualitats no motivades. Les raons d'aquesta manca d'actualització de les coneixences s'han de cercar en la reducció dels contactes de les poblacions i tot particularment amb la desaparició de la Festa Major i de les altres festes rurals com la matança del porc.

Del conjunt rossellonès es destaca el poble de Vingrau (núm. 140), que amb un nombre de sobrenoms recollits equivalent als seus veïns, assumeix més occitanismes. Enric Guiter (1953) fa aparèixer un grau d'occitanisme lexical elevat a Vingrau. Sembla, doncs, que aquesta tendència es repercuteixi en la sobrenomnació.

El Capcir és la comarca nord catalana més original, tant per la seua geografia (els vilatges són a més de 1.400 metres d'altitud i viuen hiverns molt freds) com pel seu parlar. L'orientació de l'alta plana i amb ella el context econòmic que en resulta, han modelat l'estructura del llenguatge. Els pobles capcinesos privilegiaven les relacions amb els veïns del nord.

Per concloure amb el capítol dels occitanismes, farem una primera constatació geogràfica ajudant-nos del mapa núm. 2. Les regions amb menys contacte amb el català són més sensibles als occitanismes, que queden preservats. És el cas del Capcir que es gira decididament cap al nord. Al Rosselló, la franja septentrional no refusa la plana, però conserva relacions lingüístiques marcades amb les terres occitanes (14 sobrenoms occitans). El Conflent, al reparo darrera de la muntanya mira cap a la vall pradencia i sembla ignorar les influències nòrdiques (8 sobrenoms occitans); fins i tot Tarerach, el poble menys ben protegit, ha patit una evolució radical en el seu parlar, catalanitzant-lo del tot.

Ens hem adonat també que aquestes àrees ens han fornit sobrenoms d'origen occità en majoria *purs* diferenciant-se de la resta de la plana on les formes històriques abunden. Pot significar dues coses: d'una part, que en aquells indrets s'usen (o s'usaven) paraules occitanes, en cert casos importades i més tard assimilades per tot el grup, en d'altres casos alienes però usades per un immigrant. D'altra part, hom pot concebre malnoms en llengua *estrangera*, *bàrbara* per a motejar estrangers amb comportament marginal, socioexcèntric. El canvi de llengua s'acompanya d'un matís despectiu. Amb una denominació estrangera, hom atribueix el vici als gavatxos.

Acabem de demostrar aquí una forta presència occitana. No tan sols s'expressa a través de les paraules admeses en l'adstrat històric (que la nostra llengua s'aprofita per mantenir al caliu alguns arcaïsmes gràcies a la coincidència, a l'analogia, amb el lèxic occità) sinó també mitjançant un llenguatge diari i no repertoriat com a *frequient* al Rosselló.

Castellanismes¹

Suposem que les diferents onades migratòries vingudes de la península ibèrica, i tot particularment les que van portar una població que s'integrà en el teixit econòmic del país, foren vectors actius en l'aportació de castellanismes o si més no, en el reviscolament de formes antigues, arrelades ja des de segles anteriors. En els sobrenoms hi ha un bon grapat de castellanismes que considerarem primer sota l'aspecte històric.

La influència castellana, esporàdica a l'Edat Mitjana, s'accentuarà al segle XVI. Al XVIII, amb els Borbons, s'assegura la permeabilitat a nivell oficial i públic. (Bruguera 1985). El Rosselló, fins al Tractat dels Pirineus (1659) que el separà del Principat, va sentir conseqüències d'aquesta expansió lingüística. Cosa estranya, el Rosselló presenta castellanismes absents a la resta dels Països Catalans, com ara *manicaco*. Però no tenim cap exemple en els sobrenoms. En els dominis literari (Corbera, Randa 37), jurídic, militar o religiós, els castellanismes proliferen. Les circumstàncies polítiques desviaran l'incipient castellanització cap a un afrancesament que esdevindrà ràpidament important. Tanmateix Joan Veny (1984, 189) aconsegueix trapar castellanismes documentats al XIX i que són molt arrelats a casa nostra: *curandero*, *cigarro* en són dos exemples.

El Ciego (177), (230), (280), Jan del Ciego (37), Françoise Del Ciego (54). És sens dubte l'homofonia *cec/sec* que li permeté una instal·lació tan duradora.

El Matxo (209), (177), (181), (262), Tomàs del Matxo (177), Felix del Matxo (33), Martí matxo (31), el Matxet (28), (43), com a sinònim de *mul*. Sembla que s'hagi obert camí fins i tot en occità. És de fet un estrat lexical posterior a "*mul*", arribat efectivament a través del castellà (Veny 1984, 179), registrat a Mallorca a finals del XVI (Corbera, Randa 37, 60).

Després del segle XVII, entre els castellanismes que s'imposen, hi trobem "*flato*", que té en castellà el sentit de flatulència, acumulació de gas en el tub digestiu. Veny (1984, 190) confirma: és «un dolor en forma com de punxades a un costat del ventre per mala digestió, per haver corregut». El vam recollir amb un altre sentit: el Flato (56): mal a les vèrtebres. Una redistribució del contingut semàntic que retrobem a Eivissa "*dolor reumàtic*" (DCVB).

Ja més recentment (XIX) el castellà "*mistos*" rivalitza amb llumins i amb el gal·licisme "*llumetes*". És a Cerdanya que el localitzem, dos cops: El Misto (359), (381). Però Coromines, (DECLC) discrepa. «No és un castellanisme». Ho il·lustra parlant de la fabricació pirinenca dels "*mistos de paper*" i de la importació andorrana dels "*mistos de fumar*".

En Bufo Cogot (54), encara que no repertoriat en la cronologia, es tracta segons DECLC d'un castellanisme ('*cogote*', per '*clatell*') encara que Vides (p101) cita '*cogot*' com un

¹ No considerem aquí les paraules admeses als diccionaris generals catalans que provenen d'un ètim castellà, com ara *capatàs*, *xato*, *maco*, *gitano*, *xicolata*...

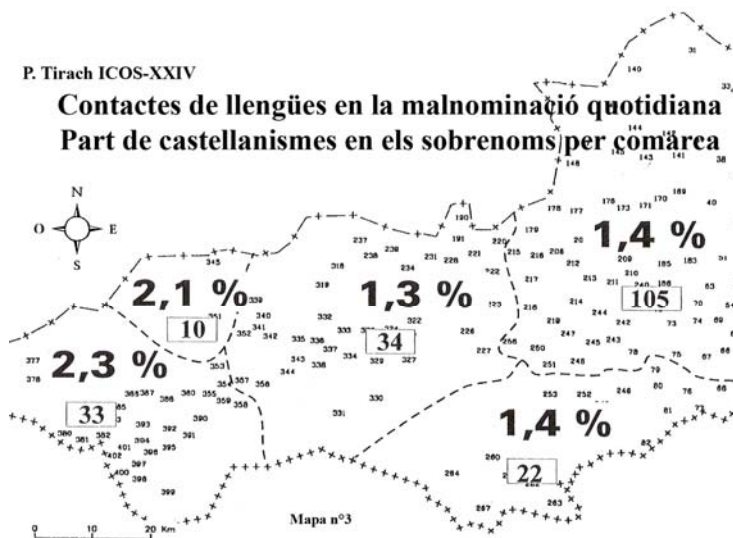
occitanisme; aquesta proposta és en perfecta adequació amb ALC (mapa 487) que situa "cogot" exclusivament al Capcir, contra un "clatell" a tota la resta de la Catalunya del Nord.

En Palillo (183) ens pareix un castellanisme estès a la Catalunya del Nord, potser tant com al Principat. Creiem en una aportació molt recent, lligada al comerç turístic.

Esmentem finalment intrusions castellanques exclusives als malnoms, (és a dir que no se les havia registrades fins ara com a castellanques del Rosselló). Algunes, les podríem atribuir a catalans del Principat: en Berto (59), Alberto, en Cassiano (262), Ca l'Exposito (357), l'Estevano (47), en Fernando (63), (235), Nando (172), la Mercedes (355)... l'Abuelo (262), el Barberito (396), el Barco (224), el Cabo (58), (246) per Caporal. Caga Mucho (28), En Caserio (231) per un conjunt de cases. Jacques del Caudillo (58), en Comida (27), el Fuego (45), (264), el Fulano (30), el Gallito (142), el Gordo (56), la Gorda (46), la Pedra Gorda (59), la Manita (182), en Manzanilla (55), Muero (27), el Rubio (52), (262), en Techo Malo (59)

Vist l'allunyament geogràfic i la desvinculació política de la Catalunya del Nord respecte al castellà, no ens esperàvem trobar repercussions tan contundents com amb l'occità. Ara bé, els sobrenoms ens han servit una mostra de castellanques insospitats, que bé devien emprar els motejats, i no pas sense ressò sobre la població autòctona. Revelen (mapa núm. 3) una implantació castellanoparlant densa. Tanmateix, no es pot parlar de castellanització, ja que el nombre total de castellanques és relativament limitat. A més, les paraules excepcionals, els castellanques *purs*, són bastant nombrosos, en tot cas variats, però no són sinó el reflex d'una situació anecdòtica, pròpia del sobrenom lligat a un fet de parla, episòdic. Tercer, molts d'aquests són antropònims: designen persones -els propis castellanques- i no s'integren pas en el lèxic corrent, en el llenguatge diari.

A més, la repartició en l'espai és totalment desequilibrada: el Rosselló concentra la major part de castellanques (més de 100) dels quals la quasi totalitat dels històrics i el Capcir sembla protegit per una frontera impermeable (a penes 10). Evidentment, en proporció amb el nombre total de sobrenoms, la diferència és relativitzada i s'inversa la conclusió: a Cerdanya i Capcir, l'empremta castellanca és més marcada. Aleshores hom imagina que el relleu obert de Cerdanya va permetre el pas a poblacions vingudes del sud i de l'oest. Finalment, apareix que els castellanques històrics són poc nombrosos, a la mesura de la impregnació d'aquesta llengua. Si comparem amb els occitaniques que hem recuperat en els sobrenoms, ens adonem que l'empremta occitana és un poc més forta. Pel que fa als castellanques moderns, els lligaríem a una migració recent, que si bé ha influenciat els sobrenoms, no portarà cua: el parlar local, asfixiat pel francès, està a l'agonia. Avui ja no li sobren forces ni vitalitat per assimilar un flux tan minoritari.

Conclusions

Dels sobrenoms recollits, la gran majoria (més del 80%) pertany al català normatiu, senyal indiscutible de la pertinença de les nostres comarques al conjunt de l'àrea lingüística catalana. L'altre 20% deixa suposar una especificitat nord-catalana, deguda a contactes de llengües veïnes i a produccions lingüístiques pròpies.

Les influències estrangeres són occitanismes, castellanismes i gal·licismes; si bé les trobem avui barrejades, és cert que els intercanvis s'operaren en èpoques diferents i de maneres distintes.

Les relacions professionals amb treballadors de l'Arieja o de l'Auda van empeltar a la Catalunya del Nord un reguitzell de vocables occitans. En major proporció, l'empremta occitana rau també dels moviments de població que vingueren als segles XVII i XVIII: amb els nouvinguts, s'instal·là també un nou lèxic, que s'afegí a les produccions locals, i les enriquí.

El flux castellà és menor, encara que coincideixi amb les mateixes dues fases: immigració esporàdica, obrera (Cerdanya, Vallespir) i immigració massiva (la més recent fou evidentment arran de la Guerra Civil de 1936). Els antropònims en castellà que abunden en els sobrenoms revelen aquesta població. L'existència de castellanismes històrics ajuda certament a l'adopció de les formes importades.

Quant als gal·licismes, penetraren no tan sols amb població immigrada, sinó també per les pròpies estructures socials, com a llengua de l'estat. És un flux bastant recent però ininterromput i puixent. Té com a principal efecte un empobriment del parlar, ja que actua com a llengua de substitució.

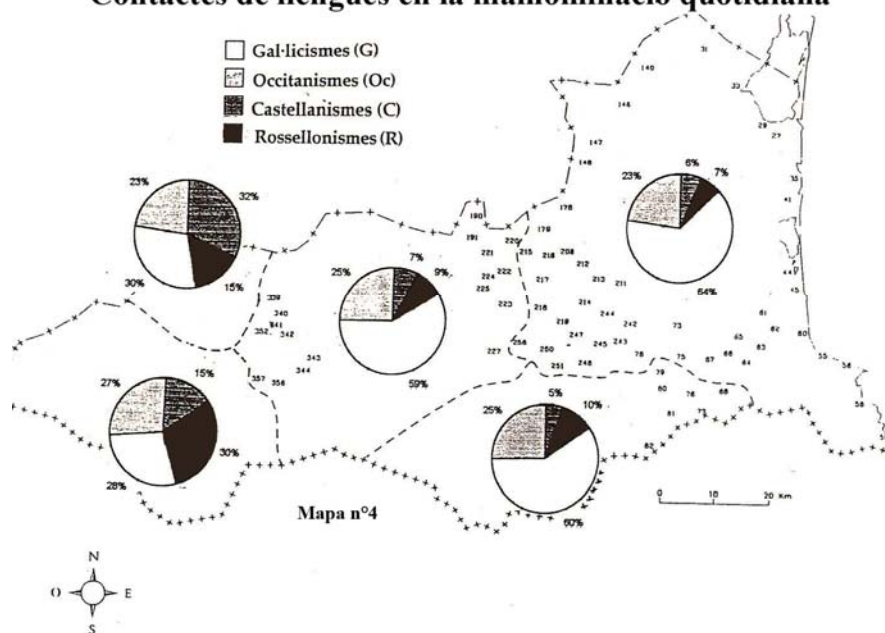
Un altre factor que facilita l'expansió dels estrangerismes al si de la malnominació és sens dubte la càrrega afectiva dels motius aliens. D'una banda, l'adjudicació del vici o del defecte troba un catalitzador en el barbarisme. I no només pel castellà (que no gaudeix de prestigi social, ans al contrari) sinó també per l'occità (el gavatx) i el francès: hem vist com les situacions i les persones queden ridiculitzades mitjançant un manlleu lingüístic volgut, les connotacions del qual són despectives. Per més detalls sobre el valor afectiu i les funcions del sobrenom, vegeu aquí Tirach, «l'ús quotidià dels malnoms, funcions en la societat».

Hem distingit tres àrees d'influxos: el Capcir, sense sorpresa, és obert als occitanismes. La plana del Rosselló, com a delta de l'eix francès nord-sud, coneix un dipòsit de gal·licismes molt intens. La Cerdanya, mig partida i doncs en permanent relació amb el Principat (ell mateix receptor de poblacions peninsulars) presenta, més que qualsevol altra comarca, marques d'una influència castellana (el mapa núm. 4 concentra tots els percentatges que concerneixen el tema).

Si a la supervivència de castellanismes històrics i d'occitanismes integrats afegim l'omnipresència de rossellonismes, aquests arcaïsmes apareixen en contrast amb l'aportació moderna de gal·licismes. Però no ens ha d'estranyar, ja que els dos factors entren en joc per teixir les relacions lingüístiques d'una societat.

Els sobrenoms han demostrat ser un material ric per l'estudi dels contactes de llengües, amb elements *tradicionals* que corroboren l'especificitat del rossellonès i elements *estranyys* que ens inciten a apostar sobre l'existència d'intercanvis col·loquials plurilingües.

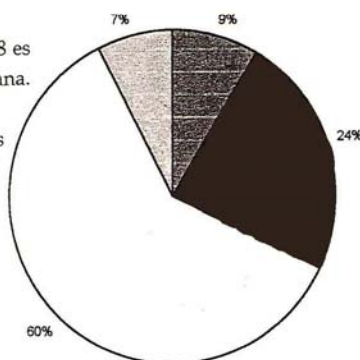
P. Tirach ICOS-XXIV

Contactes de llengües en la malnominació quotidiana

Total de sobrenoms : 13550 dels quals 2368 es distingeixen de la norma estàndard catalana.

D'aquests 2368:

- 60% de gal·licismes
- 24% de rossellonismes
- 9 % de castellanismes
- 7% d'occitanismes

Bibliografia seleccionada

- Alcover, A. M.; Moll, F. de Borja. (1976-1978). Diccionari català valencià balear, (DCVB) Palma de Mallorca, gràfics.
- Alibert, L. (1985). Dictionnaire Occitan-Français d'après les parlers languedociens, Tolosa, Institut d'Estudis Occitans.
- Azamà, E. i altres (1997). Migracions internes i externes als segles XVII i XVIII a Bompàs i Sant Llorenç de la Salanca", en Actes del XXè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica, Perpinyà, PUP, ICRECS.
- Badia i Margarit A. M. (1981). Gramàtica històrica catalana, València, ed. Tres i Quatre.
- Badie, E. (1986). Histoire du Capcir et des capcinois ou le long combat d'une communauté catalane, Prada, Terra Nostra, núm. 53-54-55-56.
- Blanic, J. (1917). Vocabulari francès-català, Biblioteca Municipal de Perpinyà, microfilm 3GP núm. 12MSE.5.
- Bruguera, J. (1985). Història del lèxic català, Biblioteca Universitària, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- Corbera i Pou J. (Randa 37). "La interferència lèxica castellana dins el català literari a Mallorca els segles XVI i XVII", a Randa núm. 37. pp53-119.

- Coromines, J. (1980-1986). Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECLC), Barcelona, Curial, Ed. Catalanes, la Caixa.
- Costa, J. (1994). Répertoire-Atlas patronymique des Pyrénées-Orientales au XIXe siècle (RAPPO), I i II, Perpinyà, Presses Universitaires, Centre de Recerques i d'Estudis Catalans.
- Grandó, C. (1987). Vocabulari rossellonès amb traducció en català normatiu i en francès, Sant Esteve, Associació Politècnica dels Pirineus-Orientals.
- Griera, A. (1972). Atlas lingüístic de Catalunya, 2a edició. Sant Cugat del Vallès, Abadia.
- Guiter, E. (1953). «Els altres Capcirs», Boletín de Dialectología Española, Tomo XXXIV, 1956. (l'article data de 1953) p. 707-735. Sant Cugat del Vallès.
- Guiter, E. (1966). Atlas linguistique des Pyrénées-Orientales, (ALPO), Paris.
- Lagarde, C. (1996). Conflits de langues, conflits de groupes, l'Harmattan, Paris.
- Maneikis Kniazzezh, C.; Neugaard, E. (1977). Vides de Sants Rosselloneses, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana.
- Mistral, F. (1979). Lou Tresor dóu Felibrige, Genève, Slatkine, primera edició 1878-1886, París, Delagrave.
- Nagore Lain, F. (1993). «Los occitanismos en aragonés: inventario provisional» a Actes du IV Congrès International de l'Association Internationale d'Etudes Occitanes, Vitoria-Gasteiz, AIEO, pp851-886.
- Veny, J. (1980). "sobre els occitanismes del rossellonès", a Actes del Vè Col·loqui internacional de la llengua i literatura catalanes, Abadia de Montserrat, p. 441-494.
- Veny, J. (1984). Estudis de geolingüística catalana, Barcelona, Edicions 62.
- Verdaguer P. (1974). El català al Rosselló, gal·licismes, occitanismes, rossellonismes, Barcelona, Barcino.
- Verdaguer, P. (1982). Comentari sobre el vocabulari rossellonès, Barcelona, Barcino.
- Wheeler, M. (1991). "El contacte, l'aïllament i la tipologia dialectal" a Actes del IXè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Alacant, Abadia de Montserrat. P 69-77.

Al portal www.tirachpasqual.cat i amb el Cd-rom s'obté la integritat de les dades.

Pasqual Tirach
Investigador associat a l'ICRESS
(Institut catalan de recherche en sciences sociales)
Catalunya del Nord
tirachpasqual@gmail.com